

ALLIANCE NUMISMATIQUE EUROPÉENNE

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

PUBLICATION MENSUELLE
FONDATEURS — STICHTERS

RENÉ DE MARTELAERE

ANTOINE VANDEN BRANDE

314, avenue Gitschotel, BORGERHOUT-ANVERS (Belgique) Tél. 39.17.51

Février 1955

— 2 —

Februari 1955

En quoi différait le «**MONNAYAGE AU MARTEAU**» du «**MONNAYAGE AU MOULIN**»

Avant d'être envoyés au blanchiment les flans subissaient une dernière opération qui était :

BOUER. — Terme de monnayage au marteau, c'est la façon que l'on donne aux flans, en les frappant plusieurs ensemble, placés les uns sur les autres, avec le marteau appelé *BOUER*, afin de les joindre, coupler & toucher d'assiette, pour les faire couler plus aisément au compte & à la main.

L'ordonnance enjoint de bouer trois fois les flans ; les deux premières après les avoir fait recuire & réchauffer, & le troisième, avant de les avoir fait recuire. Lorsque les flans ont été boués, on les met entre les mains de celui préposé pour les blanchir.

MONNAYAGE AU MOULIN.

Après que les lames sont retirées des moules, & qu'elles ont été ébarbées, boëssées, brossées, on les passe plusieurs fois au laminoir pour les aplatis, & les réduire à la juste épaisseur qu'elles doivent avoir pour en faire des flans, avec cette différence néanmoins que les lames d'or se recuisent dans un fourneau, & s'éteignent dans l'eau avant d'être mises au moulin, ou au laminoir ; ce qui les adoucit & les rend plus faciles à s'étendre ; que les lames d'argent se passent en blanc pour la première fois, c'est-à-dire, sans être recuites ; & qu'ensuite, lorsqu'on les a recuites, elles se refroidissent d'elles-mêmes, sans les mettre à l'eau, de crainte que la matière ne s'aigrisse.

Les lames, soit d'or, d'argent ou de cuivre, ayant été réduites, autant qu'il est possible, à l'épaisseur des espèces à fabriquer, on les coupe avec l'instrument qu'on appelle coupoir, qui est fait d'acier bien acéré en forme d'emporte pièce, dont le diamètre est proportionné à la pièce qu'on veut frapper. Le morceau de métal en cet état s'appelle flon, & ne se nomme monnaie que lorsque l'effigie du Roi y a été empreinte.

Les flans coupés se livrent aux ajusteurs & tailleresses pour les ajuster & les rendre, en les rapant avec des limes ou rapés qu'on nomme escouënes, du poids des denereaux, qui sont proprement les poids matrices ou étalonnés sur quoi doivent être réglées les monnoies, chacune selon leur espèce.

Après que les flans ont été ajustés, on les porte à l'atelier du blanchiment, c'est-à-dire, au lieu où l'on donne la couleur aux flans d'or, & où on blanchit les flans d'argent ; ce qui se fait en les faisant recuire dans un fourneau, & lorsqu'ils en ont été tirés & refroidis, en leur donnant le bouillitoire.

Donner le bouillitoire aux flans, c'est les faire bouillir successivement dans deux vaisseaux de cuivre appelés bouilloirs, avec de l'eau, du sel commun & du tartre de Montpellier ou gravelle : & lorsque'ils ont été bien écurés avec du sablon, & bien lavés avec de l'eau commune, les faire sécher sur un feu de braise qu'on met dessous un crible de cuivre où on les a mis au sortir des bouilloirs.

Avant l'année 1685, les flaons à qui on avoit donné le bouillitoire étaient immédiatement portés au balancier pour y être frappés, & y recevoir les deux empreintes de l'effigie & de l'écusson : mais depuis ce temps & en conséquence de l'Ordonnance de 1690, on les marque auparavant d'une légende ou d'un cordonnet sur la tranche, afin d'empêcher par cette nouvelle marque la rognure des espèces, qui est une des manières dont les faux monnoyeurs altèrent les monnoies.

A suivre.

E. DEHEZ.

SERVICE BIBLIOTHEQUE

Nous vous prions de noter le changement d'adresse de notre bibliothécaire Monsieur Van Roosbroeck :

64, rue Saint-Vincent de Paul, JETTE-BRUXELLES.

Nous rappelons également qu'il est possible d'obtenir gratuitement à l'adresse ci-dessus le catalogue complet de notre bibliothèque.

ON DEMANDE UN RELIEUR

Notre bibliothécaire nous prie de demander si parmi nos membres il n'existerait pas un relieur amateur qui pourrait gracieusement cartonner quelques ouvrages de notre bibliothèque.

LISTE DES MEMBRES 1955

Le bulletin de mai 1955 sera consacré à une nouvelle liste de membres de notre groupement. Nous prions donc *tous les membres* de bien vouloir acquitter le montant de leur cotisation avant le 15 avril au plus tard, afin de bénéficier de l'insertion dans cette liste.

Exceptionnellement, cette année, nous enverrons des cartes de membre. Ces cartes vous permettront entre autres d'accéder gratuitement à l'entrée de l'exposition d'Anvers.

Nous remercions vivement les membres qui ont bien voulu nous apporter leur appui en souscrivant la cotisation de membre-protecteur. Nous adressons un pressant appel aux retardataires pour qu'ils veuillent bien eux aussi, soutenir notre action en ce sens.

COTISATIONS 1955

Membres belges : Membre Protecteur : frs 125,- ; Membre : frs 60,- à virer au CCP 55.43.31 de R. de MARTELAERE, 314, avenue Gitschotel, ANVERS.

Membres français : Membre Protecteur : frs. 1000,- ; Membre : frs 500,- à virer au CCP PARIS 23.18.10 de Serge Boutin, 7, rue des Petits-Champs, Paris I.

Membres nord-africains : Même cotisation que les membres français mais à virer au CCP ALGER 22.71 de Michel NOUVEL, 202, rue de Lyon, Alger.

Membres d'autres pays : Même cotisation que les membres belges. A verser sous forme de mandat poste, établi au nom de R. de MARTELAERE. La cotisation peut également être envoyée, par lettre recommandée, sous forme de billets de banque locaux, à R. de MARTELAERE, 314, avenue Gitschotel, Borgerhout-Anvers (Belgique).

MEDAILLES IMPERIALES ROMAINES

(Suite)

<i>FELIX KARTHAGO</i> (Comme ci-dessus)	<i>MAXIMIEN HERCULE</i> 1 Aureus N° 108 400 F.
	<i>MAXENCE</i> 1 Aureus N° 66 600 F.
<i>GLORIA EXERCITVS KART. GLORIA EXERCITVS KARTHAGINE</i> Gloire de l'armée à Carthage	<i>ALEXANDRE</i> 1 Follis N° 2 300 F.
<i>INDVLGENTIA AVGG. IN CART.</i> <i>INDVLGENTIA AVGVSTORVM (DVORVM) IN KARTHAGINENSES</i> Indulgence (ou bienfait) des deux Augustes en faveur des Carthaginois.	<i>CARACALLA</i> 1 Aureus N° 96 300 F. 1 Denier N° 97 C
<i>INDVLGENTIA AVGG. IN CARTH.</i> (Comme ci-dessus)	<i>SEPTIME SEVERE</i> 3 Aureus N° 217,224,227 200 F. 2 Deniers N° 219, 222 2 F. 3 G.B. N° 220,223,225 25 F. 2 M.B. N° 218, 226 6 F. 1 M.B. N° 221 10 F.
	<i>SEPTIME SEVERE & JULIA DOMNA</i> 1 Denier hybride N° 80 ?
	<i>CARACALLA</i> 1 G.B. N° 98 50 F. 3 M.B. N° 99, 100, 101 8 F.
<i>INVICTA ROMA FELIX KARTHAGO</i> Rome invincible, Carthage heureuse.	<i>ALEXANDRE</i> 1 Follis N° 6 200 F.
<i>INVICTA ROMA FEL. KARTHAGO</i> (Comme ci-dessus)	<i>ALEXANDRE</i> 1 Aureus N° 3 2000 F. 1 Denier N° 4 1000 F.
<i>INVITA (sic) ROMA FEL. KARTHAGO</i> (Comme ci-dessus)	<i>ALEXANDRE</i> 1 Aureus N° 5 2000 F.

SALVIS AVGG ET CAESS. AVCTA KARTHAGO	DIOCLETIEN 1 Follis N° 437	10 F.
SALVIS AVGVSTIS ET CAESA- RIBVS AVCTA KARTHAGO	MAXIMIEN HERCULE 1 Follis N° 509	6 F.
Carthage enrichie sous ses deux Auguste et César.	CONSTANCE CHLORE 1 Follis N° 270	10 F.
	GALERE MAXIMIEN 1 Follis N° 190	8 F.
SALVIS AVGG. ET CAESS. FEL. KART.	DIOCLETIEN 1 Follis N° 438	C
SALVIS AVGVSTIS ET CAESA- RIBVS FELIX KARTHAGO	MAXIMIEN HERCULE 1 Follis N° 510	C
Carthage heureuse sous ses deux Auguste et César	CONSTANCE CHLORE 2 Follis N° 271, 272	C
	GALERE MAXIMIEN 2 Follis N° 191, 192	C
	SEVERE II 2 Follis N° 64, 65	2
	MAXIMIEN II DAZA 1 Follis N° 150	3
	MAXENCE 1 Follis N° 103	5
	CONSTANTIN 1er 1 Follis N° 479	3
SICILIA (au droit : L. CLODI MACRI CARTHAGO buste de de Carthage).	CLÓDIUS MACER 1 Denier N° 10	300 F.
Sicile (Carthage à Lucius Clodius MACER).		
SICILIA (au droit : L.C. MA- CRI CARTHAGO buste tou- relé de Carthage).	CLÓDIUS MACER 1 Denier N° 11	300 F.
(Comme ci-dessus)		

A sulvre.

M. PHILIBERT.

MUNTSLAGEN RIJKSMUNT UTRECHT

NEDERLAND.

25 cents	1949 (met jaartal 1948)	27.400.000
	1950	43.000.000
	1951	21.200.000
	1952 (met jaartal 1951)	8.400.000
	1953 (met jaartal 1951)	3.600.000
10 cents	1949 (met jaartal 1948)	69.200.000
	1950	56.600.000
	1951	42.400.000
	1952 (met jaartal 1951)	11.800.000
	1948	1.600.000
5 cents	1949 (met jaartal 1948)	22.000.000
	1950	20.000.000
	1951	16.200.000
	1952	14.400.000
	1953	12.000.000
1 cent	1948	37.400.000
	1949 (met jaartal 1948)	93.000.000
	1950	91.000.000
	1951	45.800.000
	1952	68.000.000
	1953	54.000.000

CURAÇAO.

1/4 gulden	1947	1.000.000
1/10 gulden	1947	1.000.000
	1948	1.000.000
5 cents	1948	1.000.000
2 1/2 cent	1947	500.000
	1948	1.000.000
1 cent	1947	1.500.000

NEDERLANDSE ANTILLEN.

1 gulden	1953 (met jaartal 1952)	1.000.000
1 cent	1953 (met jaartal 1952)	1.000.000

INDONESIE.

50 sen	1952	100.000.000
25 sen	1952	200.000.000
10 sen	1951	250.000.000
5 sen	1951	200.000.000
1 sen	1952	100.000.000

Alle bovengenoemde munten hebben als muntteken de mercuriusstaf en als muntmeesterteken het visje van de muntmeester Dr J.W.A. van Hengel. Alleen de 5 cents Curaçao van 1948 draagt geen munt- of muntmeesterteken.

De 25 en 10 cents van Nederland zijn vervaardigd van nikkel. De 5 en 1 cent van brons.

De gulden, 1/4 gulden en 1/10 gulden van de Nederlandse Antillen en Curaçao zijn vervaardigd van zilver. De 5 cents van z.g. nieuw-zilver en de 2 1/2 en 1 cent van brons.

De 50 sen van Indonesië is vervaardigd van cupro-nikkel. De 25, 10, 5 en 1 sen van aluminium.

Bij de opheffing der Muntcommissie 1945, welke door de Minister van Financiën was ingesteld om hem van advies te dienen bij de voorbereiding van een nieuwe Muntwet, is aan elk der leden dezer commissie uitgereikt een serie piedforts in zilver van de munten met het jaartal 1948 (cent, stuiver, dubbeltje en kwartje). In het totaal zijn 15 van deze

series geslagen. Naar ik vermeen bevindt zich ook een dergelijke serie in de verzameling van het Koninklijk Munt- en Penningkabinet te 's-Gravenhage.

Met welwillende medewerking van de heer Rijksmuntmeester.

F. J. BINGEN.

HET NOODGELD VAN IZEGEM

(Vervolg 2 en slot)

Benevens dit werkelijke noodgeld circuleerden te Izegem ook de zogenaamde comiteitsbons. Alhoewel zij niet bestemd waren om als ersatzgeld dienst te doen, staat het vast dat zij als dusdanig door het publiek gebruikt werden.

Ook bij de heer A. Strobbe gedrukt kennen wij :

1) Wit papier, zwarte druk, formaat 14 x 13.5 cm, oplage 20.000 : Stad Iseghem - Tijdelijk bijzonder Comiteit voor het toekennen van hulp ten gevolge van den oorlog - Goed voor een frank - Iseghem den ..... 1914 - De Burgemeester Eug. Carpentier - Zegel der stad.

2) Geheel aan nummer 1 gelijk, tekstschikking anders van vorm en met rode opdruk « Streng verbod deze bons in de herbergen voor drank te aanveerden », het jaartal 1914 door 1915 vervangen. Formaat 14 x 11 cm, oplage 10.000.

3) Vijftigcentiembiljet, groot 14,5 x 9 cm. Vertoond volgende zwart gedrukte tekst op wit papier : Stad Iseghem - Hulp voor werkeloosheid - Goed voor 0,50 cent. waren af te halen in den Amerikaansche Winkel alleen - Voor het bijzonder Comiteit, De Burgemeester. Eug. Carpentier. Met het gekroonde stadswapen. Druk. Strobbe - Iseghem. De oplage hiervan bedroeg 20.000 stuks.

4) Op de 1^e November 1917 zijn nog 5.000 van volgende geldbons bij de Heer Strobbe gedrukt geworden : wit papier, zwarte druk, formaat 14 x 9 cm, Stad Iseghem - Hulpcomiteit - Goed voor 1,25 Fr. waren af te halen in den Amerikaansche winkel alleen. De Voorzitter, Rob. Holvoet. De gehele tekst is omsloten door een mooie ornamentenkader.

* * *

Hiermede kom ik dan tot het einde van de beschrijving van het noodgeld van Izegem uit de jaren 1914-1918. Danken moet ik al de personen, die mij met inlichtingen en gegevens dienstbaar waren. Moest een belangstellend lezer in zijn verzameling nog exemplaren ontdekken, welke hierboven niet beschreven zijn, of met merkbare verschillen, dan kreeg ik hierover gaarne kennis, alsmede van iedere op- of aanmerking over het bovenstaande.

* * *

Dit artikel ware onvolledig, moest ik over het noodgeld uit de jaren 1940-1945 ook geen woordje reppen. Spijtig genoeg is dit een duistere zaak en bleef er als enig document slechts een stadsrekening over. Zelf heb ik deze biljetten niet in omloop geweten, gezien ik onder de wapens en van mijn woonplaats afwezig was. Wat volgt berust dus enkel op gezegden van betrouwbare personen en op de desbetreffende stadsrekening.

In 1940 werd er wederom noodgeld uitgegeven, van uitzicht gelijk aan de biljetten van 1914-18, met het zicht op de kerk, doch anders van kleur en gedrukt bij de heer Aloïs Strobbe en Zonen. Men vermeld : 15.000 stuks van 5 frank, 8.750 stuks van 20 frank en 5.000 stuks van 50 frank.

Zekerheid over de waarde van 1, 2 en 10 frank is er niet, maar ze schijnen te hebben bestaan.

— 14 —

Het geld van 1940 is maar een paar weken in omloop geweest, want een dekreet van de dd. Gouverneur van West-Vlaanderen, Heer Henri D'Artois, tevens Izegemnaar, verbood de aanmaak en de uitgifte van dit soort geld in West-Vlaanderen vanaf 15 Augustus 1940. De biljetten werden dan ook tegen 1 September 1940 binnen gevraagd en zijn nadien verbrand geworden.

* * *

Tot besluit wil ik nog even aanhalen, dat voor volgende steden en gemeenten in 1914-1918 bij de Heer De Busschere geldbiljetten werden gedrukt : Izegem, Emelgem, Rumbeke, Oukene, Ardoois, Tielt, Ingelmunster, Winkel-St. Elooi, Rollegem-Kapelle, Lichtervelde, Meulebeke en Wakke. Bij de Heer Strobbe deze voor Izegem, Rumbeke, Lendeledede en Kachtem.

Izegem, 9 October 1954

M. Nuijttens.

NUMISMATIEK VAN DEURNE EN BORGERHOUT

Een eerste bijdrage hierover verscheen in onze maandbladen van Oktober 1952 tot Maart 1953. Thans volgt een eerste aanvulling. De stukken genummerd met D betreffen Deurne, deze voorafgaan door B zijn Borgerhout.

D 29. Vergulde, koperen medalie met hanger in stampwerk : 70 x 50 mm. Op de Vz in 't midden muziekinstrumenten waaronder 'n gekroond Belgisch wapenschild. Links en rechts opgaande lovertakken. Op de Kz rondom lauwertakken met 'n strik samengebonden. Te midden, in 'n paretrand, op negen lijnen in drukletters : « FESTIVAL/VAANDEL/GESCHONKEN/DOOR/DEN Hr FL. PAUWELS/AAN DE/MAATSCHAPPIJ DE/DRIJ KONINGEN/DEURNE/9 MEI 1880 ».

D 30. Vergulde, koperen medalie met hanger (kroonversiering) : 80 x 52 mm. Op de Vz links onderaan getekend : M. MAUQUOY. In het midden, in 'n tamelijk relief het wapen van Deurne op 'n versierde cartouche waarachter links 'n laurier, rechts 'n eiketak. Rondom : « FANFAREN MAATSCHAPPIJ DE EENDRACHT * DEURNE * ».

De Kz is 'n commerciële matrijs met ingepaste tekst en is getekend : A. FISCH. Het vlak is gevuld door vlaggen en het gekroond landwapen en tal van muziekinstrumenten. Het rechthoekig, voorbehouden kadertje meldt ons op vier lijnen : « GEDENKENIS/DER/INHULDIGING/VAN HET VAANDEL/15 JUNI 1890 ».

D 31. Vergulde, koperen medalie met gekroonde hanger : 75 x 50 mm. De Vz is anepigraphe (tekstloos) en vertoont in 't midden Deurne's wapen, waarrond twee zware lovertakken, die onderaan verbonden zijn. De Kz is versierd met vaandels, muziekinstrumenten en loover. De ronde, ingepaste matrijs meet 12 mm ø. Op acht lijnen lezen we : « FESTIVAL/GEGEVEN DOOR/DE FANFAREN/MAATSCHAPPIJ/DE DRIJ KONINGEN/TE DEURNE/DEN/20 AUGUSTUS 1893 ».

D 32. Vergulde, koperen medalie van 48 mm ø met 'n eenvoudige bol als hanger.

De Vz is anepigraphe. Binnen dichte, haast gestyleerde lauwertakken zien we 'n grote lier en kleine instrumenten. Onder 'n lint zonder inschrift.

Op de Kz van onder 'n cartouche waarboven grove lovertakken. De tekst op de slecht passende middenmatrijs is niet duidelijk : Rondom : « * TOONEELMAATSCHAPPIJ * DRIJ KONIN-

— 15 —

GEN DEURNE * ». De vier lijnen in 't midden melden :

« VRIENDSCHAP/IN KUNST/ 8 JULI/1900 ».

Is 'n grove, vulgaire en weinigverzorgde medalie.

- D 33. Vergulde, bronzen medalie met hanger : $\varnothing$ 52 mm voor de medalie ; totaal : 80 x 52 mm.

De Vz vertoont het gemeentewapen van Deurne in relief op 'n cartouche. Boven : « GEMEENTE DEURNE » ; onder links en rechts 'n lauwertak.

De Kz vertoont 'n band w.o. vlaggen en muziekinstrumenten. Op de ronde middenmatrijs zien we rondom : « FANFAREN MAATSCHAPPIJ DE DRIJ KONINGEN * » ; in 't midden op zes lijnen : « TER/HERINNERING/AAN HET 25 JARIG/JUBELFEEST/1877-1902/8-15 JUNI * 1902. Het was door het toedoen van de Kring voor Heemkunde van Mortsel dat we deze medalie in handen kregen, waarvoor dank.

- B 51. Medalie in breloquevorm of hanger in wit metaal : 38 x 26 mm. Op de Vz in 't midden 'n liggende leeuw naar links-daarachter 'n opgaande zon in stralenkrans omsloten door 'n band w.o. : « BORGERHOUTSCHE -TURNERS ». Onder de leeuw 'n smalle horizontale band met : « RUST ROEST ». Daartegenaan vinden we de naam van de kunstenaar-ontwerper of graveur : « COOYMANS/ANTW. » Links en rechts opgaand eike-en laurierlover. Helemaal boven vormt 'n kroon de hanger met oog ; op de afhangende linten : « KONINKLIJKE. » In het onderste deel : het wapen van Borgerhout waarnaast de grepen van turnrek en alter. Op de Kz gelobt en iets in relief 'n schild w.o. gegraveerd : « GUSTAAF VERRIJKEN/WERKEND LID/SINDS 1905 ».

We gissen het jaar van uitreiken : 1930 ?

(vervolgt)

P.F.J. PITTOORS.

NIEUWS UIT DE AFDELINGEN

ANTWERPEN.

In plaats van als gewoonlijk bijeen te komen in het café « De Witte Leeuw » voor onze maandelijkse spreekbeurt en ruilzitting werd er op 11 December een bezoek gebracht aan het Museum VLEESHUIS ter gelegenheid van de inventaristentoonstelling « GLAS EN CERAMIEK ».

Onze leden, die zeer talrijk opgekomen waren, werden in de tentoonstelling rondgeleid door Mej. VERTESEN, Adjunct-Conservator van de Oudheidkundige Musea van Antwerpen. Zij stelde met zeer veel kennis van zaken de collecties voor. Deze zijn zeer smaakvol en bevatte-lijk geexposeerd volgens tijdperk, plaats van herkomst, fabricagemethode, enz. Dank zij de belangwekkende toelichting van Mej. VERTESEN, konden onze leden een kijkje werpen op een terrein, dat wel erg vreemd is aan de numismatiek alhoewel onze verzamelaars van porceleinmunten zeker bekende namen hoorden vernoemen, als Meissen, Höhr en Böttger.

Na de rondgang werd Mej. VERTESEN zeer hartelijk bedankt in naam van al de aanwezigen, die zeer belangstellend haar uitleggingen gevolgd hadden.

UITNODIGING

Tijdens de bijeenkomst van de afdeling Antwerpen op 12 Maart a.s. om 15 uur in het café «De Witte Leeuw», Frankrijklei 4. zal het woord gevoerd worden door de Heer L. S. BEUTH uit Amsterdam over «Geheimschrift op de Zeeuwse zilveren dukaat».

Naar wij reeds vernamen wordt dit bepaald een zeer interessante spreekbeurt en alle belangstellenden van andere afdelingen worden uitgenodigd bij deze gelegenheid eens naar Antwerpen te komen.